ALUMINIUM ALS ONMISBARE LAAG IN HET ONTWERP

LODE HAVERMANS

HAVERMANS ARCHITECTEN, BREDA

De Zaanse Helden oogt als een vanzelfsprekend onderdeel van Zaandam. Alsof de negen woongebouwen er altijd al hebben gestaan. Dat is geen toeval. In het ontwerp komen de geschiedenis van het Zaanse slagenlandschap, de industriële architectuur en eigentijdse woningbouw op natuurlijke wijze samen. Baksteen bepaalt daarbij het karakter van het ensemble, terwijl aluminium zich bewust bescheiden opstelt. Met zorgvuldig ontworpen muurafdekkappen, waterslagen, dagkanten en zetwerk ondersteunt het de architectuur tot in het kleinste detail. "Je wilt dat alle onderdelen hetzelfde verhaal vertellen", zegt architect Lode Havermans van Havermans Architecten uit Breda.

Dat verhaal begint lang voordat de eerste steen werd gelegd. De Zaanse Helden vormen de laatste fase van de gebiedsontwikkeling Inverdan, op de overgang tussen de stad en het historische slagenlandschap. Waar ooit honderden houtzaagmolens het hout leverden voor de scheepsbouw van de VOC, verrezen nu negen woongebouwen met ruim zeshonderd woningen. Toch bleef de geschiedenis nadrukkelijk aanwezig. "Zaanstad is eigenlijk een lineaire stad", vertelt Havermans. "Langs de Zaan ontstond de bebouwing en haaks daarop lag het slagenlandschap. Dat landschap bepaalde de identiteit van deze plek. Wij vonden dat het ontwerp die geschiedenis niet moest uitwissen, maar juist zichtbaar moest maken."

Naast het project staat nog altijd molen Held Jozua, één van de weinige molens die nog op zijn oorspronkelijke plek staat. Juist die molen werd een belangrijk uitgangspunt voor het ontwerp. Niet alleen vanwege zijn monumentale waarde, maar ook omdat hij letterlijk het einde markeert van de stedelijke ontwikkeling. Havermans: "Vanaf de hogere gebouwen kijk je nog steeds over het slagenlandschap. Daarom hebben we de bebouwing zo gepositioneerd dat je tussen de gebouwen door contact houdt met het landschap."

Geen iconen, maar één ensemble

Waar veel woningbouwprojecten bestaan uit losse gebouwen die elk hun eigen identiteit hebben, koos Havermans bewust voor een andere benadering. "Wij wilden geen verzameling iconen maken. De Zaanse Helden moesten één ensemble worden. Natuurlijk heeft elk gebouw zijn eigen karakter, maar samen vertellen ze één verhaal."

DE ZAANSE HELDEN, ZAANDAM

Dat verhaal is geïnspireerd op de industriële architectuur langs de Zaan. Fabrieken werden daar in de loop van de tijd steeds uitgebreid. Daardoor ontstonden vanzelf verschillen in kleur, textuur en detaillering. Die gelaagdheid wilde Havermans opnieuw interpreteren. Met een zorgvuldig samengesteld palet van een bescheiden aantal kleuren baksteen, verschillende metselverbanden, gesinterde stenen en subtiele textuurverschillen ontstond een gevelbeeld dat rijk oogt zonder onrustig te worden. “Met relatief weinig basismaterialen kun je enorm veel variatie maken. Daardoor voelt het alsof de gebouwen een geschiedenis hebben”, aldus Havermans.

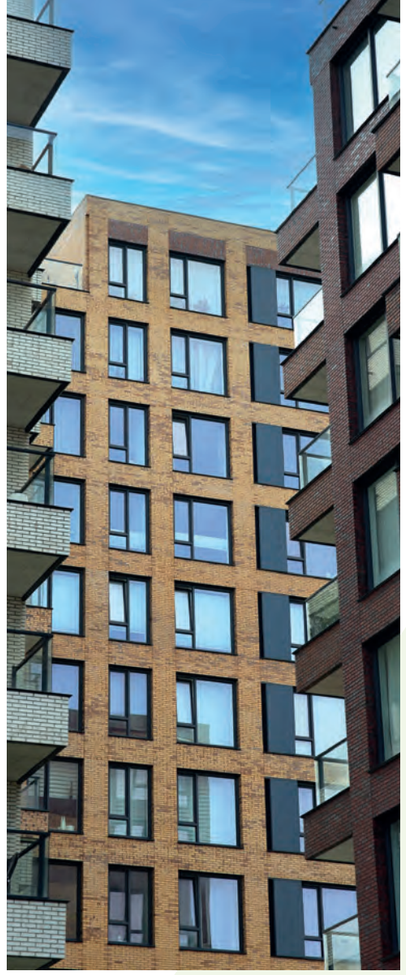
Opvallend is dat de ontwikkeling letterlijk eindigt bij de molen. Dat vroeg volgens de architect om een bijzonder architectonisch gebaar. “Een project moet een kop en een staart hebben. Daarom verwijzen de meeste gebouwen naar het Zaanse industrieel, maar sluit het laatste gebouw, mede door de groene kleur, juist aan bij de traditionele Zaanse houtbouw. Zo ontstaat een natuurlijke overgang tussen stad en landschap.”

Ook de openbare ruimte speelt daarin een belangrijke rol. Vanaf het station loopt een openbare route naar het verhoogde parkeerdek. Via een voetgangersbrug is vervolgens een directe verbinding gemaakt met het naastgelegen Molenpark. “Die brug hoorde oorspronkelijk niet bij de opdracht. Maar juist zo’n verbinding geeft een project meer betekenis. Je verbindt niet alleen gebouwen, maar ook mensen met hun omgeving.”

Aluminium in dienst van de architectuur

Hoewel het metselwerk de hoofdrol speelt, vormt aluminium een onmisbare laag binnen het ontwerp. Niet als blikvanger, maar als toepassing die de architectuur ondersteunt en verfijnt. Het is een verbindende schakel tussen constructie, gevel en detaillering, waardoor het architectonische verhaal tot in de kleinste onderdelen consequent wordt doorgezet. “Voor ons begint een gebouw altijd bij de constructie”, zegt Havermans. “Die constructie moet eerlijk afleesbaar blijven.”

Omdat alle woongebouwen boven een tweelaagse parkeervoorziening zijn gebouwd, bepaalt de constructieve stramienmaat rechtstreeks de gevelindeling. De gemetselde penanten maken die draagstructuur zichtbaar. Daartussen ontstaat ruimte voor grote gevelopeningen. “Dat vlak vullen wij vrijwel altijd in met aluminium. Als je daar opnieuw met metselwerk gaat werken, ontstaat een tweede ritme dat niets meer met de constructie te maken heeft. De toepassing van aluminium houdt de architectuur helder.”

“NATUURLIJK HEEFT ELK GEBOUW ZIJN EIGEN KARAKTER, MAAR SAMEN VERTELLEN ZE ÉÉN VERHAAL”

Die ontwerpfilosofie is overal in het project terug te vinden. Aluminium dagkanten kaderen de puien strak in, zorgvuldig ontworpen zetwerk vormt de overgang tussen kozijnen en metselwerk en doorlopende aluminium muurafdekkappen versterken de horizontale belijning van de gebouwen. Voor De Zaanse Helden werden bovendien speciale aluminium waterslagen ontwikkeld. Havermans wilde niet dat het oog op een breed aluminium vlak zou vallen, maar op een verfijnde schaduwlijn. Daarom kregen de waterslagen een grotere hellingshoek dan gebruikelijk. Het zichtbare vlak versterkt de strakke belijning. Die lijn loopt vervolgens door in de muurafdekkappen, waardoor over de volledige gevel één consequent ritme ontstaat.

“Zo’n waterslag lijkt een klein detail, maar juist daarin zit de kracht van het materiaal en ontwerp. Je kijkt niet naar het aluminium zelf, je ziet vooral de lijn die het maakt. Daardoor ondersteunt aluminium detaillering de architectuur zonder de aandacht op te eisen.”

Anders is het met de aluminium kozijnomkaderingen, die her en der te vinden zijn bij de terrassen aan de waterzijde. Deze kozijnomkaderingen zijn prominent aanwezig, zonder te overheersen.

Groendak

Zelfs op het groendak is die ontwerpfilosofie doorgezet. De lichtstraten en voorzieningen voor beluchting zijn opgenomen in aluminium koofbekledingen, waardoor ook de technische installaties onderdeel worden van het architectonische totaalbeeld. Aluminium ondersteunt de architectuur. Het stelt zich misschien bescheiden op, maar het is wel essentieel. De maatvoering van de aluminium onderdelen sluit exact aan op die van de gemetselde penanten. Het is als broer en zus; ze versterken elkaar.

Behalve esthetiek speelde ook duurzaamheid volgens Havermans een rol. “Aluminium is onderhoudsarm, vormvast en uitstekend geschikt voor maatwerk. Door muurafdekkappen, waterslagen, dagkanten, beplatingen, zetwerk en kozijnomkaderingen als één familie van details te ontwerpen, ontstaat niet alleen rust in het gevelbeeld, maar ook een duurzame detaillering die jarenlang zijn kwaliteit behoudt.”

Scan de QR-code voor een filmpje van dit project.